

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 12/3 2023 s. 1188-1200, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

“ADIL/AD (+İYELİK) +{II⁴K}” YAPISINDA +{II⁴K} BİÇİMBİRİMİNİN “+(A) GÖRE” İŞLEVİ ÜZERİNE

Selenay KOŞUMCU*

Geliş Tarihi: 02.04.2023

Kabul Tarihi: 26.04.2023

Öz

Adıllar; adların yerini tutan, onları kişi, işaret veya soru yollarıyla temsil eden ve adlar gibi kullanılabilen sözcüklerdir. Bunlardan kişilerin adları yerine kullanılan kişi adlarının türetimlik olarak sözcük türetimine adlar kadar elverişli olmadığı bilinmekte ve bu adılar geleneksel dilbilgisi kitaplarında *ben, sen, o* (tekil); *biz, siz, onlar* (çoğul) olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Adlara çokluk biçimbiriminden sonra durum biçimbirimlerinden önce geldiği bilinen sahiplik gösteren iyelik biçimbirimlerinin, Türkçenin genel biçimbirim dizilim sıralamasını (*kök + türetimlik + işletimlik*) değiştiren bazı yapılar oluşturduğu araştırmacılar tarafından da açıklanmaktadır. Bu çalışmada, genel dizilimden farklılık gösteren iyelik biçimbirimlerinin, Türkiye Türkçesinin en işlek türetimliklerinden biri olan ve addan ad türeten biçimbirimler başlığı altında yer alan +{II⁴K} biçimbiriminden önce yer aldığı yapılar; bu biçimbirimin kişi adlarıyla kullanımlarındaki +(A) göre işlevi ve aynı işlevle bazı tür adlarına ve özel adlara gelen *adıl/ad (+iyelik) +{II⁴K}* yapısının ele alınması amaçlanmıştır. Yazı dilindeki örnekleri, *Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)*, *Türk Sözlükbilimi Derlemi (TSD)* ve *e-kitaplar* kullanılarak belirlenmiştir. Bu biçimbirimle türetilmiş +(A) göre işlevli ve belirteç olarak kullanılan yapıların geçtikleri tümcelere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ad, adıl, iyelik, +{II⁴K}, +(A) göre.

**THE MORPHEME OF +{II⁴K} IN THE STRUCTURE OF
“PRONOUN/NOUN (+POSSESSIVE) +{II⁴K}” ON THE FUNCTION
“+(A) GÖRE”**

Abstract

Pronouns are words that replace nouns, represent them by person, sign or question, and can be used like nouns. It is known that personal pronouns, which are used as substitutes for the names of persons, are not as suitable for word formation by taking derivationality as nouns, and these pronouns are evaluated in traditional grammar books in two groups: *I, you, he* (singular); *we, you, they* (plural). It is also explained by researchers that possessive morphemes, which are known to occur after the plurality morpheme and before case morphemes, form some structures that change the general morpheme order of Turkish (*root + derivational suffix + inflectional suffix*). In this study, it is aimed to examine the structures in which possessive morphemes, which differ from the general order, appear before the +{II⁴K}

* Dr.; Türk Dili Öğretmeni, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Şarkiyat Fakültesi, Türksoy Bölümü, Almatı/KAZAKİSTAN, selenayksmc@gmail.com.

morpheme, which is one of the busiest derivational morphemes of Turkish and is included under the heading of morphemes deriving names from nouns; the function of this morpheme $+(A)$ göre (*according to*) in its use with personal nouns and the *pronoun/noun (+possesive) + {II⁴K}* structure that comes to some species names and proper names with the same function. The examples in the written language were determined using the *Turkish National Corpus (TUD)*, the *Turkish Lexicography Corpus (TSD)* and *e-books*. The sentences in which the constructions derived with this morpheme, which function $+(A)$ göre (*according to*) and are used as determiners, are included.

Keywords: Noun, pronoun, possessive, $\{II^4K\}$, $+(A)$ göre.

Giriş

Sözcük türetim ölçütlerine göre yapılan dil sınıflandırmalarında *eklemeli diller* ulamında yer alan Türkçe için (Ercilasun, 2013, s. 20) sözcükler arası ilişkilerin belirlenmesi büyük oranda biçimbirimlerle gerçekleşmektedir. Biçimbirimler, tek başına anlam taşıyamamakla beraber kendine özgü ses ve biçim özelliklerine sahip olup dil bilimsel işlevler üstlenmektedir.

Her dilde olduğu gibi Türkçede de sözcükler arasında anlam ilgisi kurmanın ve yeni sözcükler türetmenin belli başlı kuralları vardır. Bu kurallara göre işletim ve türetim biçimbirimleri sözcük kök ve gövdelerine belli bir dizilimle gelir. Türkçede biçimbirimler *kök + türetimlik + işletimlik* şeklinde sıralanırken bu sıralamada türetimlik ve işletimlik eklerinin yer değiştirdiği dizilime aykırı kullanımlar da mevcuttur (Kalaycı, 2022, s. 83). $\{II^4K\}$ türetim biçimbiriminin kişi adları ve adlarla bir araya gelerek oluşturduğu yapılar da bu genel dizilimin dışında¹ olup işletimliklerden sonra (*ör. iyelik*) yer alabilme özelliğine sahiptir.

Eklendiği sözcüğe “*tahsis, bir şey için*” anlamı veren adların yanı sıra, ad ve sıfatlara gelerek onları genelleştiren, yaygınlaştıran nitelikte soyut adlar yapan (Akçataş, 2009, s. 92) $\{II^4K\}$ biçimbirimi, bu işlevlerinin yanında pek çok türetme işlevine sahiptir². Bu çalışmada, türetim biçimbirimleri alt başlığında ve adılar konusunda yapılan bazı çalışmalarda örneklerini tespit edebildiğimiz *adıl/ad (+iyelik) + {II⁴K}* yapılarındaki $+(A)$ göre işleviyle tümcede belirteç olarak kullanımı ele alınacaktır.

1. $\{II^4K\}$ Biçimbirimi ve İşlevleri

$\{II^4K\}$ biçimbirimi genel olarak sözlüksel anlamlı sözcüklere gelerek yine sözlüksel anlamlı yeni sözcükler türetir. Çalışmanın konusu gereği $\{II^4K\}$ biçimbiriminin ele alınan $+(A)$ göre işlevi dilbilgisel bir işlevdir. Ancak eklendiği sözcüğü, dilbilgisel işlevli bir sözcük yapmamakta buna karşılık sözcükler arasında bir ilişki kurmaktadır. Bu nedenle makalede dilbilgiselleşme konusuna girilmemiş adlarla ve adlarla kullanımı değerlendirilmiştir.

Adılara eklenen türetim biçimbirimi $\{II^4K\}$ ve kullanımları bahsinden önce literatürde yer alan, adılara ve onlardan türetilmiş sözcüklerin niteliğine dair yapılan değerlendirmelerden bahsetmek gerekir:

Deny (1941), $\{II^4K\}$ biçimbirimi iki ana başlık altında incelemekte, bu biçimbirimin yalın veya somut anlamlı adlar meydana getirmeye yaradığını ve bazı özel kullanımlarının

¹ Diğer örnekler için bk. Kalaycı, Ü. (2022). İyelik eklerinin ek sıralamasındaki yeri. *Dil Araştırmaları*, 30, s. 83-92.

² Diğer işlevler için bk. Banguoğlu, 2011, s. 93-196; Bayraktar, 2015, s. 602-606; Boz, 2015, s. 93; Delice, 2000, s. 221-235; Deny, 1941, s. 314-328; Ediskun, 1999, s. 124; Ergin, 2009, s. 159-160; Gencan, 1979, s. 195-197; Genç, 2005, s. 107-127; Gülsevin, 1997, s. 117-118; Gülsevin ve Boz, 2013, s. 104; Hatipoğlu, 1981, s. 102-106; Hengirmen, 2006, s. 294-296; Karaoğlu, 2020, s. 186-188; Karaoğlu, 2022, s. 437-441; Korkmaz, 2009, s. 55-58; Yelten, 2012, s. 267-284. vd.

olduğunu ifade etmektedir (s. 318). $\{U^4K\}$ biçimbirimi Deny (1941)'e göre: “1. İsim kümelerine eklenebilir. 2. Bazen fiil adına katılır. 3. Olumsuz fiillerin geniş zaman sıfat-fiillerine katılarak özel deyimler meydana getirmeğe yarar. 4. Birkaç münferit hâlde adılara, belirteçlere katılır.” *ben-lik, hiç-lik* örnekleri verilebilir.

Ergin (2009), adılların adlar gibi sözcük türetimine çok elverişli olmadığını, yalnız birkaç adılın türetimlikleri alabildiğini, bunlardan en işlek türetimliklerin bile ancak bir ikisinin aldığını, diğerlerine eklemenin mümkün olmadığını; *ben*'den *ben-lik* türetilirken, aynı biçimbirimin *bu* işaret adılına eklenemediğini belirtmiştir (s. 264).

Korkmaz (2009), adılların bazı türetimlikleri aldıklarını; ancak, bunların *benlik, senlik, senli benli, bencileyin, sencileyin, ancılayın, bensiz, sensiz, onsuz, buncacık, şuncacık* gibi birkaç şekle özgü türemeler olduğunu ifade etmiş (s. 399-400); yine adıllar bahsinde, birleştirme veya kalıplaşma yollarıyla özel birer anlam kazanmış sözcüklere ve kullanımlarına yer vermiştir (s. 413).

Hakkı Paşa kısa denmeyecek kadar orta boylu, şişman denmeyecek kadar etlidir. Yürüyüşünde, duruşunda benbenlik yoktur (Korkmaz, 2009, s. 413).

... *benlik ihtirası...*, *benlik taşkınlığı...*, ... *senli benlilikte...* (Korkmaz, 2009, s. 413).

Kocasavaş (2004, s. 35) ve Ay (2022, s. 140) da kişi adıllarının genişleme kabiliyetlerinin sınırlı olduğu görüşündedir. Adılların, her hâliyle adlara benzediğini, onlar gibi çokluk işletimliklerini, ad türetimliklerini aldıklarını ve tamlama oluşturduklarını ifade etmişler; ancak, kişi adıllarının adlar kadar sözcük türetimine uygun olmadığını eklemiştir. Kocasavaş (2004), *benlik, benli-senli, bencil, senlemek (seni özlemek, seni istemek)*, örneklerine yer vererek adılların çok az sayıda türetimlik alabildiğini belirtmiştir.

Atabay vd. (1983), adılara dair benzer görüşlere yer verir. Adılların sınırlı da olsa türetimlik alma yeteneğine sahip olduklarını belirterek Türkçede adıllardan türetilmiş en bilinen sözcük örneklerini adıllar bahsine eklemiştir: *benlik, bencil, bencileyin, sencileyin, bence, sence, kendimce, bunca, şunca, onca, bendeki, sendeki, ondaki, bizdeki, sizdeki, onlardaki, kendindeki, sensiz, sensizlik, kimlik, kimse, kimliksiz, kimliksizlik, neden, nedenli, nedensiz, kimisi, bazısı, şusu, busu* vd. (s. 118-120).

Bozkurt (2016), adılların sayıca en az dil unsuru olmakla beraber işlev alanı en geniş sözcük türü olduğunu ve çoğu durumda yalın durumda kullanıldığını belirterek; *benlik, bencil, bencileyin...* gibi istisnalar dışında türetimliklerle genişletilmez olduğunu ifade etmiştir (s. 60).

Türkiye Türkçesindeki adılara ve onlara gelen $\{U^4K\}$ biçimbirimine dair görüşlerin yanında Beşen Delice, adıllar ve özel adlarla kullanılan $\{U^4K\}$ biçimbiriminin taraftarlık ve aitlik işlevinden bahsederek *adıl/ad + {U^4K}* yapılı sözcükleri örneklendirmiştir:

Sen bir menlik ol ahır! (Sen bir de benden taraf ol artık!) (Hamzayev, 1962, s. 437).

Geliñ, şu oyunda Oraz menlik, Mirat Mämmetlik bolaysın. (Gelin, bu oyunda Oraz benden, Mirat Memmet'ten yana olsun.) (Azımov, 1960, s. 243).

Meniñ sizlik işim bar. (Benim sizinle işim var.) (Hamzayev, 1962, s. 596).

Menlik (benim tarafında, benden yana), sizlik (sizden yana), Mämmetlik (Mehmet'ten yana)... (Beşen Delice, 2007, s. 157).

1.1. Kişi Adılı + {II⁴K}

Adılların adlara kıyasla türetim kabiliyetlerinin sınırlı olduğu görüşlerine katılmakla beraber ele alınan *kişi adılı +{II⁴K}* yapısının yazı dilindeki örneklerinin de az olmadığını belirtmek yerinde olacaktır. Bunlar arasında soyut anlamda kullanılan (i) *bizlik*, yine soyut bir anlam kazanmış, kalıplaşmış olan (ii) *benlik*³ ve bu sözcükle ikileme olarak kullanılan (iii) *senlik benlik* sözcük öbeğine dair örneklerden başka; çalışmanın asıl konusu olan +(A) göre işleviyle tümce içinde belirteç olarak yer alan (Kocasavaş, 2004, s. 63) (iv) kişi adlarından örnekler tanıklanmıştır:

i. *Azınlığın içinde "biz" diye konuşanlar, dışarıda kendilerini ya çoğunlukla özdeşleştirmeğe kalkarlar ya da biz'liklerini en azından, gizlemeğe çalışırlar.*⁴

ii. *Şahende'nin tek amacı rahat yaşamaktır; benlik ve ahlâk kaygısı yoktur* (Ali, 1976).

(...) çocuklarına yukarıda sözünü ettiğimiz türden **benlik** geliştirici, besleyici yansıtıcı mesajlar veremezler (Cüceloğlu, 2017).

iii. *Tabii demokrasi ya... Tabii yüce meclisanın dastiklediği anayasa ya... Senlik benlik yok gayrı. Hiç yok. Senlikten, benlikten, ayrılıktan kim fayda görmüş? (...) Evet dediysem her şeyine dedim, assa bile evet diyeceğim. Senlik benlik kalksın ortadan* (Otyam, 1976).

Siz **senlik benlik** kavganızı aranızda sürdürün. Şimdi Raman'ın insanoğlunun yazgısıyla ilgili sezgilerine gelelim. Ben de bilimci kimliğimle onun görüşlerine katılıyorum (Dayıoğlu, 2005).

Şükür gördüm didârını

İçtim visâlin yârını

Bu benlik senlik şarını

Terkini vuram yürüyem Yunus'tur.

(TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

iv. **benlik:**

*Yazı çok güzel. Hepsini uygulayacağımdan emin olun. Tam benlik.*⁵

*Güler hanım bu börek tam benlik. Elinize sağlık, fırında pişince nasıl oluyor?*⁶

*Zaten bilen biliyor ki Girls'ü Türkiye'ye ben getirdim!! Bu site de tam benlik o yüzden.*⁷

senlik:

Tam bir durum komedisi.. Tam senlik yani... diye girdi söze (...) (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

"Peki! İstersen ben de geleyim ha?"

³ Benlik: 1. bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet. 2. kendi kişiliğine önem verme, kişiliğini üstün görme, kibir, gurur. Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi 26.03.2023).

⁴ Blog. (Bilge Karasu, Öteki Metinler). <http://yitikmavi.blogspot.com/2010/03/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

⁵ Blog. (Kendini Geliştir). <https://www.kendinigelistir.com/hafizanizi-guclendirmek-icin-8-adim/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).

⁶ Forum. (Hamur işleri, Tatlılar, Çerezler). <https://www.agaclar.net/forum/hamurisleri-tatlılar-cerezler/16126.htm> (Erişim Tarihi 26.03.2023).

⁷ Blog. <http://bikotbitisort.com/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).

"Yooook, **senlik** bir iş değil!" dedi, Aziz Bey (Baykurt, 2016).

Her şey şerif Yüzbaşıoğlu'nun ona bir Mirelle Mathieu parçasından bahsetmesi ile gelişir. "Tam **senlik** bir parça Ayten (...) (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

Kiraz'a yardım etmelisin. Tam **senlik** bir iş istediği (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

onluk:

Mektubu ilk okuduğumda aklıma hemen bizim Pazar ekimizin Delil Avcısı, Sevgili Sevil Atasoy geldi. Tam **onluk** bir öykü bu diye düşündüm (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

bizlik:

İşte devasa bir alışveriş merkezi, çok lüks yeri de var, normal **bizlik** mağazalar da var (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

Bu ablanın çantası biraz başarısız o kadar, onun dışında her şeyi tam benlik, tam **bizlik**.⁸

sizlik:

"Bulamadığınızı biliyorum. Romanda anlamışsınız" dedi. "Tam **sizlik**. Göz kamaştırıcı bir romantizm..." (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

onlartık:

Ellerinin hamuru ile yapabilecekleri tam **onlartık** kolay mı kolay ama bir o kadar da sevimli bir projemiz var.⁹

Aileden zengin olanlar hayatına baksın **onlartık** bir durum yok.¹⁰

1.2. Dönüşlülük Adılı/Ad (+İyelik) + {II⁴K}

Geleneksel dilbilgisinin ek tasnifine göre Türkçenin genel ek düzeninin ad/eylem tabanı + türetimlik + işletimlik şeklinde olduğunu ancak yer yer bu düzenin dışına çıkıldığını, türetimlik olarak kabul edilen +{gil}, +{sI⁴z}, +{ki}, +{II⁴k} biçimbirimlerinin; işletimliklerden sonra gelebildiği sözcüklerin de mevcut olduğunu belirten Karademir (2016), Ad (+İyelik) +{II⁴K} yapısına karşılık gelen *baba+m+lık* (Bu gömlek tam babamlık.) örneğini vermiştir (s. 402).

Ahmadova (2017), +{II⁴K} biçimbiriminin iyeliklerden sonra kullanılmasının işletimliklere has bir özellik olduğunu belirtmiş; Uygur Dönemi metinlerinden *Burhan kutunlîğ* 'Buda azametli' (kut 'azamet, devlet') (Gabain 1988, s. 47) ifadesindeki +lîğ biçimbiriminin iyelikten sonra geldiğini aktararak bu görüşünü desteklemiştir (s. 32).

Kalaycı (2022), Ad + iyelik +{II⁴K} yapısı bahsinde dönüşlülük adılına gelen iyelik+{II⁴K} yapısına dair bir tümceye yer vererek bu yapıya dair pek çok örneğin bulunabileceğini belirtmiştir: "Dasein, egoyu 'kendimlik' (mineness (Jemeinigkeit)) itibariyle doğrular" (s. 88).

⁸ Blog. <http://bikotbitisort.com/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).

⁹ Blog. <http://zeynepharikalardiyyarinda.blogspot.com/2014/01/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

¹⁰ Ekşi Sözlük. <https://eksisozluk.com/almanyaya-gocen-hekimlerin-de-mutsuz-olmasi--7505081?p=22> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

Bayraktar (2015), bildirisinin son söz bahsinde $\{I^4K\}$ biçimbiriminin benzer şekilde ender durumlarda işletimliklerden sonra gelebildiğini örneklendirmiştir: *Tam annemlik bir elbise. Babanlık bir iş. İşte evinizlik perdeler burada* (s. 605).

Kişi adlarından daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca pekiştiren bir tür kişi adılı olan (Korkmaz, 2009, s. 415) *dönüştüllük adılları*, tıpkı kişi adıları gibi ad işletimliklerini alabilmekte, tamlamalar oluşturabilmektedir. Türetim ve işletim kurallarına uyarak (*kendi + lik+ iyelik + çıkma durumu*) belirteç olarak kullanıldığı bilinen (Korkmaz, 2009, s. 419) dönüştüllük adılının ele almış olduğumuz *dönüştüllük adılı (+iyelik) +{I⁴K}* yapısı, dizilimin dışında bir özellik göstermekte ve $\{A\}$ göre işleviyle belirteç olarak kullanılmaktadır.

2. Yöntem

Bahsettiğimiz çalışmalarda birkaç ifade ile değinilen iyelik işletimliğinden sonra gelen $\{I^4K\}$ türetim biçimbiriminin ve bu biçimbirimin özel adlarla kullanımında meydana gelen $\{A\}$ göre işlevli yapılar ele alınacaktır. Bazı akrabalık adlarında (*+birinci teklik iyelik +{I⁴K}*), *dönüştüllük adılı+ iyelik +{I⁴K}* yapısında, meslek adlarında ve özel adlara gelen $\{I^4K\}$ yapısındaki aynı işlevli örnekleri, *internet kaynaklarından, e-kitaplardan ve Türkçe Ulusal Derlemi*'nden belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Alanyazında, $\{I^4K\}$ biçimbiriminin $\{A\}$ göre işleviyle kullanım alanının dar olduğu bilgisi mevcuttur. Özellikle akrabalık adlarında kullanıldığı bazı örneklerin tanıklanması diğer akrabalık adlarındaki kullanımının araştırılmasını sağlamıştır. Daha çok gündelik dilin bir kullanımı olan bu yapının giderek yaygınlaştığı veya yaygınlaşacağı söylenebilir. Tanıklanan örneklerden hareketle oluşturulan; *akrabalık adlarında* kullanımı, *dönüştüllük adılı+ iyelik +{I⁴K}* yapısında kullanımı, *meslek adlarında* ve *özel adlarda* kullanımı alt başlıkları adların/adılların kendi içindeki ulusal sınıflandırmasından kaynaklanmaktadır.

3.1. Akrabalık Adlarında Kullanımı (Ad + birinci teklik iyelik + {I⁴K})

i. annemlik:

*Evet tam annemlik laflar bunlar.*¹¹

Bu çok güzeldi ama annemlik değildi (Peri Kızı, 2022).

Bu tam da annemlik bir ifadeydi, net, dediğim dedik (Barnes, 2011).

ii. babamlık:

Babam Ayla'yı kurtarmak için yola çıkıyor ve daha oraya varamadan öldüğünü öğreniyor. Hayır bu hiç babamlık iş değil (Ackerman, 2021).

Babamlık bir şey yoktu ama ben babamı suçlamıştım (Arifzade, 2011).

Tam babamlık iş. Bu sahte pulu gerçekten babam koymuş olmalı (Altınar, 2021).

iii. ablamlık:

Yukiko, "Tam ablamlık bir şey" diyerek dönüp gitti (Tanizaki, 2021).

¹¹extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://yakelfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/33/13/970969/dosyalar/2021_04/05102119_SOYLE_BANA_ASUMAN.pdf (Erişim Tarihi 26.03.2023)

(...) biz *cafedeyiz uykucu Mavişi 'mmm haberin olsun =)) sonuna da gülücüük koymuştu. Tam **ablamlık** bir hareketti* (Küçüğüm, 2015).

iv. **abimlik:**

“Al işte tam İbrahim **abimlik**” diyerek onun aldığı hediyeyi çıkardı.¹²

v. **dedemlik:**

Odun közünde çay kaynar bir demlik
Tarlalarda biter cacıkla yemlik
Kangal düürümü de tam **dedemlik**
Bu mevsim bir başka bizim oralar.¹³

Denize bakar Gemlik
Organiktir zeytini
Bu topraklar **dedemlik** (Kılınçarslan, 2017).

“Bu mesele tam **dedemlik** bir hâl aldı artık,” dedi gülümseyerek. “Beni çok aştı” (Kaymaz, 2004).

vi. **amcamlık:**

Türkülü bir masada babamlık, **amcamlık** rakılarda.¹⁴

Öbür beni aramak için çıkılan bütün uzun yolculuklarda aynı kafa aynı beden üzerinde bizimle seyahat etmektedir. Felsefeci işte... Tam Doğan **Amcamlık** bir cümle (Uzuner, 1995).

vii. **halamlık:**

Gel de gelir git de gider. Tam **halamlık.**” dedi tükürürcesine (Divane ve Virane, 2021).

viii. **teyzemlik:**

(...) Annem ve **teyzemlik** zaten hiç değildi. Gökçe istememişti (Seninim Son Kez, 2021).

Tam **teyzemlik** bir gelin ilk görüşte ister sana kızı, dedim koluna bir tane yapıştirarak (Geride Bırak, 2019).

Akrabalık adlarından sonra gelen *birinci teklik iyelik* + $\{I^4K\}$ yapıları örnekleri +(A) göre işleviyle tümcede belirteç olarak yer almaktadır. Birinci teklik iyelik biçimbirimi + $\{(I^4)m\}$ dışındaki diğer iyelik işletimliklerinin yazı dilinde kullanımına rastlanmamıştır. Ancak sosyal medya sitelerindeki yorum iletilerinde konuşma dilinin kullanıldığı bazı tümcelerde:

*illa manuel diye tutturmazsa bu araç tam **babamlık***¹⁵

*tamam **annenlik** sıkıntı yok inan yani*¹⁶

*ah melis... çok da severim ya düğünleri. Tam **abinlik.***¹⁷

¹²<https://www.dreame.com/story/3276153856-GE%C3%87M%C4%B0C5%9ETEN-GELEN-KARDE%C5%9ELER--TAMAMLANDI-----/02206638084040687616002-B%C3%B61%C3%BCm-20---Zeytin-dal%C4%B1.html> (Erişim Tarihi 26.03.2023).

¹³ Akca, V., *Bizim Oralar*. <https://www.antoloji.com/bizim-oralar-28-siiri/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

¹⁴ Bay C, *Yalnız Bir Herkeslik*. <https://halkalifil.com/yalniz-bir-herkeslik.html> (Erişim Tarihi 27.03.2023).

¹⁵<https://forum.donanimhaber.com/dizel-hondamizin-yerini-tutacak-arac-tavsiyesi--66932240-2> (Erişim Tarihi 27.03.2023).

¹⁶ <https://www.erkeklersoruyor.com/> (Erişim Tarihi 27.03.2023).

örnekleri tanıklanmıştır.

3.2. Dönüşlülük adılı+ iyelik+ {II⁴K} Yapısında Kullanımı

Aslında Uzm. Psikolog Ebru Zorlutuna, hepimizin bildiği ama kendimize hatırlatmadığımız yolculuğumuzu özetlemiştir. -Adına da "Kendimlik" demiştir.¹⁸

Kendim olmak, başka bir şey değil ki, çünkü onun dışında, onun ötesinde bir kendimlik yok ki kendimlik burada söylediğimde, yazdığımında, yaptığımında. Başkasıymış gibi yaşamak: Yani roman kişileri söz konusu olduğunda.¹⁹

Artık üslup ve kendimlik sorunu kalıyordu. Önümde sadece Marmara'nın, Boğaz'ın, Ege'nin yeşili bol doğasından sonra...²⁰

Sözcük türetme kök + türetimlik + işletimlik dizilimine aykırı olan dönüşlülük adılı (+iyelik) +{II⁴K} yapısı ve yukarıda örneklerine yer verilen kişi adılı + {II⁴K} yapısındaki kullanımlar, adılların türetim kabiliyetlerinin sınırlı olduğu görüşünün aksine +{II⁴K} biçimbirimiyle sözcük türetebildiğini göstermektedir.

3.3. Meslek Adlarında Kullanımı

Mihri bibi Mihri bibim bu durumlar başka durumlar bizim kaçak işlerine benzemez durumlar gaymakamlık, valilik işler değil iş büyük Mihri bibi vay ki pınar baştan bulanıyor memleket gaynıyor (Meriç, 1998).

Başka örneklerine rastlamadığımız bu kullanım, meslek adından sonra gelen +{II⁴K} türetimlik biçimbirimi ile +(A) göre işlevine sahiptir. Bu yapı sözcük türetimine elverişlidir ve örnekler arttırılabilir.

3.4. Özel Adlarda Kullanımı

Herhalde, gelecek hafta için "tam Mehmet Alilik" bir haber çıkmış olmalıydı... (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

Bu yüzden Arena çalışanları arasında bazı haberlerden tam Mehmet Alilik diye söz edilirdi (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

Bikez bürokrasi çarkına girdik ya, artık yandık. Tam Aziz Nesin'lik olay olur... (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

"Tam Aziz Nesin'lik bir hikâye", ya da "tam bir Orhan Kemal delikanlısı". Evet, bu hafta içinde, tam on iki saat "tam Aziz Nesin'lik bir hikâye"nin hikâye'nin kahramanlarıyla burun buruna yaşadım (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

Ya onun çok saf bir görünüşü vardı, ya da çiçekçi sıfır numara bir hıyardı. Fıkra gibiydi; tam Sacit'lik bir konu (TUD, Erişim Tarihi 02.04.2023).

¹⁷ <https://eksizozluk.com/entry/148376137> (Erişim Tarihi 27.03.2023).

¹⁸ Kendimlik Zamanları (Tanıtım Bülteni). <https://www.dr.com.tr/Kitap/Kendimlik-Zamanlari/Ebru-Zorlutuna/Egitim-Basvuru/Kisisel-Gelisim/urunno=0001892868001> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

¹⁹ Karasu, B. Notos Öykü 52. <https://ilknuşa.com/2016/03/09/bilge-karasu-nasil-yaziyorsam-oyleyimdir/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

²⁰ Bursalı, Ş., Türk Resminde Ankaralı Sanatçılar. <http://sanatokuma.blogspot.com/p/sefik-bursal.html> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

Eklendiği özel adı belirteç yapan $\{II^4K\}$ türetimlik biçimbirimi kullanımına dair tanıklanan örneklerin çokluğu sebebiyle çalışmada tamamına yer verilmemiştir. Alanyazında bu biçimbirimle ilgili yapılan/yapılacak olan çalışmalarda *özel ad + $\{II^4K\}$ yapısının $+(A)$ göre işlevinin göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.*

4. Sonuç

Bu çalışmada, dil araştırmalarında yer verilen ancak geniş kullanımlarının üzerinde yeterince durulmadığı düşünülen *adıl/ad (+iyelik) + $\{II^4K\}$ yapılarındaki $+(A)$ göre işlevli kullanımlar* ele alınmıştır. *Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)*²¹, *Türk Sözlükbilimi Derlemi (TSD)*²², *e-kitaplar ve internet kaynakları* üzerinde tarama yapılmıştır. Yazılı metinler üzerinde yapılan bu incelemede ele alınan konuya dair *Türk Sözlükbilimi Derlemi*'nden kullanım tanıklanmamıştır. Diğer kaynaklardan elde edilen örnekler:

1. Türkçenin sık kullanılan türetimliklerinden $\{II^4K\}$ biçimbiriminin adılara eklenmesiyle ortaya çıkan farklı işlevleri (*benlik, bizlik, senlik benlik*) ve $+(A)$ göre işleviyle tümcede belirteç olarak (*kişi adılı + $\{II^4K\}$) kullanımlarında, adıların türetim kabiliyetlerinin sınırlı olduğu görüşünün aksine $\{II^4K\}$ biçimbiriminin kişi adılarının tamamıyla ve dönüşlülük adıyla (*kendimlik*) sözcük türetebildiğini,*
2. Sözcük türetme *kök + türetimlik + işletimlik* dizilimine aykırı olan *dönüşlülük adılı/ad (+iyelik) + $\{II^4K\}$ yapısının* Türkçedeki kullanımlarını,
3. Sözcük türetme dizilimine aykırı bir başka kullanımın da akrabalık adlarında (*annemlik, babamlık vd.*) görüldüğü, bu kullanımın da özellikle gündelik dilde yaygın olduğunu,
4. Tür adlarına ve özel adlara $\{II^4K\}$ türetimliğinin gelmesiyle $+(A)$ göre işlevini yerine getiren söz ve söz gruplarının tümcede belirteç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Kaynaklar

- Ahmadova, A. (2017). Orhon Yazıtlarında ara ekler. *TÜBAR*, 41, 25-47.
- Akçataş, A. (2009). +IİK ekli durum nitelik isimlerinin Türkiye Türkçesinde kullanım şekilleri üzerine bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 91-106.
- Atabay, N., Kutluk, İ. ve Özel, S. (1983). *Sözcük türleri I*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ay, Ö. (2022). Adıllar. E. Boz (Ed.). *Türkiye Türkçesi III sözcük türleri içinde* (s. 137-168). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Azımov, P. (1960). *Hâzirki zaman Türkmen dilinin grammatikası*: Aşgabat.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, N. (2015). Türkçede +IİK ekinin işlevleri üzerine. *X. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 602-606.
- Beşen Delice, T. (2007). Türkmen Türkçesinde +lık ekinin işlevleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 149-162.

²¹ <https://v3.tnc.org.tr/written-query> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

²²Boz, E., Bozkurt, F., & Doğru, F. (2018). Corpus-based research on terminology of Turkish Lexicography (CBRT-TURKLEX). *Lexikos*, 28, 428-439.

<http://tsd.ogu.edu.tr/index.php> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

- Boz, E., Bozkurt, F. ve Doğru, F. (2018). Corpus-based research on terminology of Turkish Lexicography (CBRT-TURKLEX). *Lexikos*, 28, 428-439.
- Boz, E. (2015). *Türkiye Türkçesi biçimsel ve anlamsal işlevli biçimbilgisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozkurt, E. S. (2016). *Türkiye Türkçesindeki zamirlerin anlam bilimsel yapısı ve kazandıkları anlam yükleri*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delice, H. İ. (2000) Türk dilinde işlevsel ek tasnifi. *Sosyal Bilimler Dergisi, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları*, S. 24, 221-235.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi (sesbilgisi- biçimbilgisi- cümlebilgisi)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ercilasun, A. B. (2013). Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri. *Dil Araştırmaları*, 12, 17-22.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Gabain, A. von. (1988), *Eski Türkçenin grameri*. (Çev.) M. Akalın, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Gencan, T.N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Genç, G. (2005). *Eski Anadolu Türkçesinde isimden isim fiilden isim yapma ekleri ve fonksiyonları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. ve Boz, E. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hamzayev, M.Y., vd. (1962). *Türkmen diliniñ sözlüğü*. Aşgabat: İlimler Akademisi Neşriyatı.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türkçenin ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kalaycı, Ü. (2022). İyelik eklerinin ek sıralamasındaki yeri. *Dil Araştırmaları*, 30, 83-92.
- Karademir, F. (2016). Türkçede kapalı biçim birimlerin öğretimi üzerine. *Turkish Studies*, 11(14), 371-410.
- Karaoğlu, S. (2020). Türetimlikler. Boz, E. (Ed.) *Türkiye Türkçesi II biçimbilgisi* içinde. (s. 175-234). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaoğlu, S. (2022). *Eski Anadolu Türkçesinde (14. yy.) türetim ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kocasavaş, Y. (2004). *Türkçede şahıs zamirleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri, şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yelten, M. (2012). GOLAS, XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde -lık ekli isimler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 29(0), 267-284.

Taranan Eserler Listesi

- Ali, S. (1976). *Kuyucaklı Yusuf*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Altınar, A. T. (2021). *Siriga'nın üç günü*. İstanbul: Destek Yayıncılık.
- Arifzade (2011). *Şizofrenin kamburu*. İstanbul: Mola Kitap Yayınları.

- Barnes, J. (2011). *Korkulacak bir şey yok.* (Çev. Serdar Rifat Kırkoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykurt, F. (2016). *Tırpan.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2017). *İçimizdeki çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dayıoğlu, G. (2005). *Alacakaranlık kuşları.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kaymaz, S. (2004). *Zindankale.* İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kılınçarslan, G. (2017). *Mani değirmeni.* İstanbul: Maşuk Kitap.
- Meriç, N. (1998). *Bütün yapıtlarına doğru toplu öyküleri II.* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat.
- Otyam, F. (1976). *Karasevdam Anadolu'm.* İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Tanizaki, J. (2021). *Nazlı kar.* (Çev. Esin Esen). İstanbul: Can Yayınları.
- Uzuner, B. (1995). *Kumral Ada mavi Tuna.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Elektronik Kaynaklar Listesi

- <https://www.wattpad.com/> Ackerman, L. (2021). Dady Issues. (Erişim Tarihi: 26.03.2023)
- Divane ve Virane (2021). (Erişim Tarihi: 26.03.2023).
- Geride Bırak (2019). (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- Küçüğüm (2015). (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- Peri Kızı (2022). (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- Seninim Son Kez (2021). (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- abinlik.<https://eksisozluk.com/entry/148376137> (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- amcamlık.<https://halkalifil.com/yalniz-bir-herkeslik.html> (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- annenlik.[extension://efaidnbmnnnibpcajpcglefindmkaj/https://yakelfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/33/13/970969/dosyalar/2021_04/05102119_SOYLE_BANA_ASUMAN.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglefindmkaj/https://yakelfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/33/13/970969/dosyalar/2021_04/05102119_SOYLE_BANA_ASUMAN.pdf) (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- annenlik.<https://www.erkeklersoruyor.com/> (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- babanlık.<https://forum.donanimhaber.com/dizel-hondamizin-yerini-tutacak-arac-tavsiyesi--66932240-2> (Erişim Tarihi 27.03.2023).
- benlik. Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi 26.03.2023).
- <https://www.kendinigelistir.com/hafizanizi-guclendirmek-icin-8-adim/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- <https://www.agaclar.net/forum/hamurisleri-tatlilar-cerezler/16126.htm> (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- <http://bikotbitisort.com/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- bizlik. <http://yitikmavi.blogspot.com/2010/03/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).
- <http://bikotbitisort.com/> (Erişim Tarihi 26.03.2023).
- dedemlik. <https://www.antoloji.com/bizim-oralar-28-siiri/> (Erişim Tarihi 02.04.2023).
- kendimlik.<https://www.dr.com.tr/Kitap/Kendimlik-Zamanlari/Ebru-Zorlutuna/Egitim-Basvuru/Kisisel-Gelisim/urunno=0001892868001> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

<https://ilknusha.com/2016/03/09/bilge-karasu-nasil-yaziyorsam-oleyimdir/>

(Erişim Tarihi 02.04.2023).

kendimlik. <http://sanatokuma.blogspot.com/p/sefik-bursal.html> (Erişim Tarihi 02.04.2023).

onlarlık. <http://zeynepharikalardiyarinda.blogspot.com/2014/01/>

(Erişim Tarihi 02.04.2023).

<https://eksisozluk.com/almanyaya-gocen-hekimlerin-de-mutsuz-olmasi--7505081?p=22>

(Erişim Tarihi 02.04.2023).

Türk Sözlükbilimi Derlemi. <https://v3.tnc.org.tr/written-query>

Türkçe Ulusal Derlemi. <http://tsd.ogu.edu.tr/index.php>

Extended Abstract

In Turkish, as in every language, there are certain rules for establishing meaning relations between words and deriving new words. According to these rules, operating and derivational morphemes come to word stems and derivatives in a certain sequence. While the morphemes in Turkish are ordered as *root + derivational suffix + inflectional suffix* there are also uses contrary to the order in which the inflectional and derivational suffixes are replaced (Kalaycı, 2022, p. 83). The structures formed by the $\{II^4K\}$ derivational morpheme by combining personal pronouns and nouns are also outside this general order and have the feature of taking place after inflectional suffixes (eg, possessive).

The $\{II^4K\}$ morpheme, which comes to nouns and adjectives and makes abstract nouns that generalize and generalize them (Akçataş, 2009, p. 92), as well as nouns that give the meaning of "allocation, for something" to the word to which it is attached, has many derivational functions besides these functions. In this study, the use of the *pronoun/noun (+possessive) +{II^4K}* as an adverb in a sentence with its function *+(A) göre (according to)*, the *pronoun/noun (+possessive) +{II^4K}* structures, which we can identify in the sub-title of derivational morphemes and in some studies on pronouns, will be discussed.

Deny analyzes the $\{II^4K\}$ morpheme under two main headings, and states that this morpheme is used to form with simple or concrete meaning and has some special uses.

Ergin (2009, p. 264) stated that pronouns are not very suitable for word derivation like nouns, that only a few pronouns can take derivations, that even the busiest derivations only take one of them, it is not possible to add to the others; while deriving *ben-lik* from *ben*, the same morpheme cannot be added to this sign pronoun.

Kocasavaş (2004, p. 35) and Ay (2022, p. 140) are of the opinion that there word generation abilities are limited of personal pronouns. They stated that personal pronouns are similar to nouns in every aspect, that they take plural suffixes, produce noun and form nouns like them; However, they added that personal pronouns are not as suitable for word derivation as their nouns.

Bozkurt (2016, p. 60) states that although pronouns are the fewest linguistic elements, they are the words with the widest range of functions and are used in the nominative case in most cases; exceptions such as *benlik*, *bencil*, *bencileyin (self, selfish, selfishly)*...

Although we agree with the views that the derivational abilities of pronouns are limited compared to nouns, it would be appropriate to state that the examples of the *personal pronoun +{II^4K}* structure that we have discussed are not few in the written language.

Karademir (2016, p. 402), who states that according to the additional classification of traditional grammar, the general suffix order of Turkish is *noun/verb root + derivational + inflectional*, but sometimes this order is deviated from, and that there are words in which the morphemes $\{gil\}$, $\{sI^4z\}$, $\{ki\}$, $\{II^4k\}$ which are accepted as derivational, can come after the operative, gives the example of *baba+m+lık*, *Bu gömlek tam babamlık (This shirt is just like my father)*, which corresponds to the structure *noun (+possessive) +{II^4K}*.

Bayraktar (2015, p. 605), in the final speech of his statement, exemplified that the $\{II^4K\}$ morpheme can occur after rare consumptions in a similar way: *Tam annelik bir elbise. Babanlık bir iş. İşte evinizlik perdeler burada.* (It's a dress for my mother. A job for your father. Here are the curtains for your house.)

Reflexive pronouns, which have a stronger meaning than personal pronouns and reinforce them in meaning (Korkmaz, 2009, p. 415), can take noun tags such as personal pronouns and form phrases. The reflexive noun $\{+possessive\}+\{II^4K\}$ structure of the reflexive pronoun (Korkmaz, 2009, p. 419), which is used as a token by following the rules of derivation and application (*kendi+lik+possessive+ablative*), is a feature outside the sequence. It is used in the adverb and as a token with the function to $\{+A\}$ göre (*according to*).

In this study, functional usages $\{+A\}$ göre (*according to*) in *pronoun/noun* $\{+possessive\}+\{II^4K\}$ structures, which are included in language studies but whose wide usage is not thought to be emphasized enough, are discussed. *Turkish National Corpus (TUD)*, *Turkish Lexicography Corpus (TSD)*, *e-books* and *internet resources* were searched. In the examination made on the written texts, the word about the subject discussed from the *Turkish Lexicography Corpus* was not witnessed examples from other sources:

1. The use of the $\{II^4K\}$ morpheme, which is one of the frequently used derivations of Turkish, to the pronouns with different functions (*benlik, bizlik, senlik, benlik*) and their use as an adverb in the sentence (*personal pronoun* $\{II^4K\}$) with its function $\{+A\}$ göre (*according to*), proves that pronouns have limited derivational abilities. Contrary to their views, the $\{II^4K\}$ morpheme can completely derive words from personal pronouns,

2. The use of *reflexive noun/noun* $\{+possessive\}+\{II^4K\}$ structure, which is contrary to the derivational *root + derivational + inflectional* sequence, in Turkish (kinship nouns; motherhood, fatherhood, etc. and reflexive pronoun: self) is especially common in everyday language,

3. With the derivation of $\{II^4K\}$ in type and personal names, it shows that words and phrases with the function $\{+A\}$ göre (*according to*) are used as adverb in the sentence.